

УДК 336.71(498):339.922

Овідіу Стоїка (Румунія), Богдан Капрару (Румунія)

Європейська валютна інтеграція – випробування для банківської системи Румунії

Європейська валютна інтеграція та прийняття єдиної валюти суттєво вплинули на розвиток банківської системи Румунії. Серед головних наслідків прийняття євро як національної валюти виділяють наступні: зрівнювання процентних ставок, комісійних зборів та комісій, які стягує банк, з тими, що є у країнах Єврозони, як результат більшої прозорості та загострення конкуренції на банківському ринку; кращі банківські продукти та послуги; зміни у монетарній політиці Національного банку Румунії, у банківському законодавстві та правовій системі; трансформації у платіжних системах та політиці банківського кредитування, а також кредитний бум у сфері роздрібних та корпоративних банківських операцій (надання послуг дрібній клієнтурі та організаціям). У статті проаналізовано головні напрямки розвитку банківської системи Румунії та еволюцію систем інших країн Центральної та Східної Європи, а також в країнах Єврозони. Крім того, використано гіпотезу “структура-поведінка-результат” (Structure-Conduct-Performance Hypothesis) (SCP) та гіпотезу ефективної структури (Efficient Structure Hypothesis (ESH)) для оцінки впливу конкуренції на розвиток ціни продуктів та послуг румунських банків.

Ключові слова: банківська система, конкуренція, випробування, Європейська валютна інтеграція, Європейський валютний союз.

Вступ

За останні декілька років банківська система Румунії пережила значні перетворення у зв'язку з процесами приватизації та реструктуризації; загостренням конкуренції, що пов'язане з більшою кількістю кредитних установ, включаючи інститути з іноземним капіталом, що уможливило розробку кращих та більш конкурентоспроможних продуктів та послуг. Вищі прибутки, більш сприятливе економічне середовище (включаючи стабільні макроекономічні показники), Європейська валютна інтеграція та її конкретизація 1 січня 2007 року привабили більше гравців ринку.

Зараз румунська банківська система стикається з новими проблемами, пов'язаними з потенційно вищим рівнем конкуренції (з початку 2007 року більш ніж 70 кредитних установ повідомили Національний банк Румунії про намір розвивати власну діяльність на румунському ринку) у системі та з перспективами Європейської валютної інтеграції і її наслідків.

1. Розвиток банківської системи Румунії – порівняння з системами країн-членів Євросоюзу

Перспектива інтеграції Румунії до структури Євросоюзу викликала ряд трансформацій у банківській системі Румунії як на регуляційному, так і на функціональному рівнях, що мало допомогти пристосуватись до майбутніх випробувань.

Прогрес, зареєстрований у банках протягом переходу до ринкової економіки, був більш ніж бажаним; банки почали впроваджувати новітні

стратегії з метою покращення продуктивності та пристосування до підвищеної конкуренції.

Однак перед банківською системою Румунії і досі стоїть питання зменшення розриву між нею та банками країн-членів ЄС (навіть порівняно з країнами, які приєдналися до ЄС у 2004 році) – доказ, який є індикатором розвитку нарівні з подібними показниками в економічних системах інших європейських країн.

Розглядаючи показник заощаджень, навіть якщо ситуація не є сприятливою, можна помітити, що він постійно підвищується у зв'язку з кращим економічним кліматом (макроекономічна стабільність), роботою румунів за кордоном, які надсилають додому великі суми, та збільшенням довіри до банків і національної валюти (контрольована інфляція).

Таблиця 1. Порівняльні статистичні дані про заощадження у 2003 та 2005 роках в обраних країнах ЦСЄ

Країна	Депозити у ВВП (%) 2003	Депозити у ВВП (%) 2005
Болгарія	34	49
Хорватія	61	61
Польща	39	39
Румунія	21	28
Словаччина	67	55
Угорщина	40	43
Країни ЦСЄ	44*	38
Єврозона	73*	93

Примітка: * – певна середня величина.

Джерело: Ziarul Financiar, додаток Piața Bancară, 9.11.2004, ст. VIII; Piața financiară, вересень 2004 р., ст. 36; Юнікредит Груп – Банківська справа в країнах ЦСЄ та роль міжнародних гравців, липень 2006 року.

Іншим важливим показником є питома вага неурядового кредиту у ВВП. Це значення і досі залишається найнижчим у ЄС, незважаючи на вражаючі темпи росту протягом останніх п'яти років. Керівництво Національного банку Румунії було дуже засмучене негативними наслідками надто швидких темпів росту і, шляхом прийняття рішень монетарної політики, намагались нормалізувати діяльність ринку.

Таблиця 2. Порівняльні статистичні дані про неурядові кредити протягом 2003 та 2005 років в обраних країнах ЦСЄ

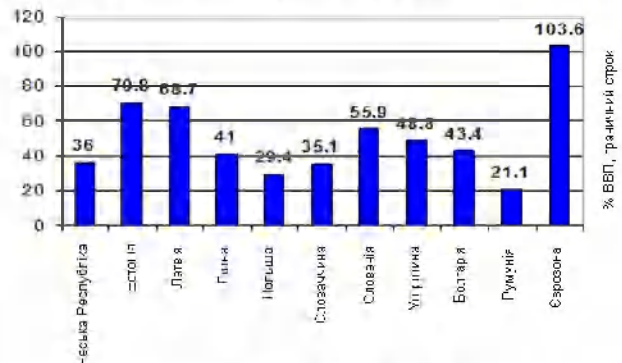
Країна	Кредити у ВВП (%) 2003	Кредити у ВВП (%) 2005
Болгарія	26	43
Хорватія	61	68
Польща	31	30
Румунія	18	21
Словаччина	34	36
Угорщина	39	53
Країни ЦСЄ	34*	33
Єврозона	102*	115

Примітка: * – незважена середня величина.

Джерело: Ziarul Financiar, додаток Piața Bancară, 9.11.2004, ст. VIII; Piața financiară, вересень 2004, ст. 36; Юнікредит Груп – ВА-СА – Банківська справа в країнах ЦСЄ та роль міжнародних гравців, липень 2006 року.

Низький рівень монетизації та фінансового посередництва, а також відносно незначні темпи розвитку фінансового ринку є слабкими сторонами

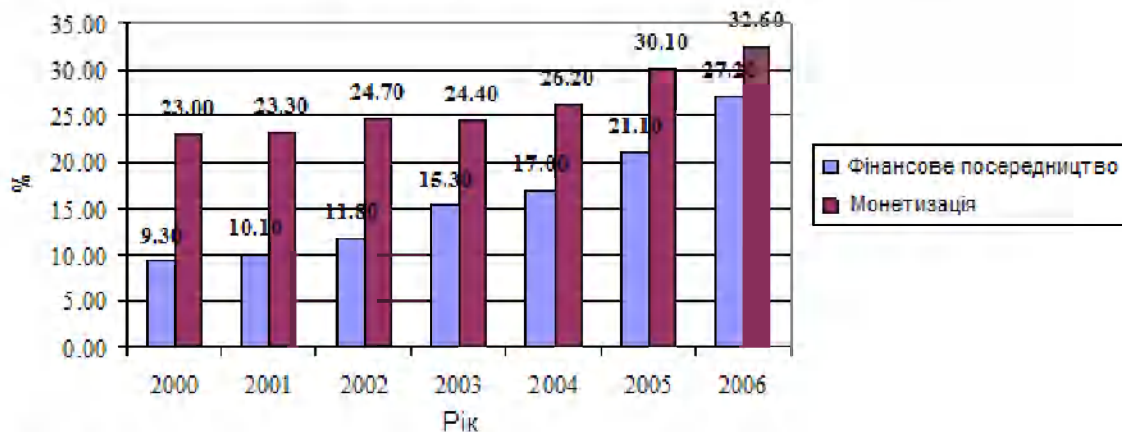
економіки Румунії. У 2005 році фінансове посередництво (неурядові кредити/ВВП) було на нижчому за середній рівень у ЦСЄ.

Джерело: Ziarul Financiar, додаток Piața Bancară, 9.11.2004, ст. VIII; Piața financiară, вересень 2004, ст. 36; Юнікредит Груп – ВА-СА – Банківська справа в країнах ЦСЄ та роль міжнародних гравців, липень 2006 року.

Рис. 1. Порівняльні показники: фінансове посередництво в обраних країнах ЦСЄ у 2005 році

Аналізуючи еволюцію ринку Румунії, можна зазначити, що показник фінансового посередництва є втричі вищим через сім років. Рівень монетизації почав збільшуватись після 2004 року. Керівництво Національного банку Румунії вирішило, що економіка може бути ремонетизованою без загрози “рикошетної” інфляції, після дуже довгого та складного періоду, що веде до здорового зниження темпів інфляції.

Джерело: www.bnr.ro

Рис. 2. Еволюція фінансового посередництва та монетизації в Румунії (2000-2006 рр.)

2. Європейська валютна інтеграція та конкуренція у банківській системі Румунії

На сьогодні концентрація банківської системи в Румунії дуже висока. Найбільші п'ять банків, згідно з часткою ринку (BCR, BRD-GSG, Raiffeisen Bank, HVB Tîriac Bank Romania, BancPost), є головними гравцями за відповідними показниками.

Як видно з таблиці 3, у 2005 році ринкова частка перших десяти банків складала близько 75% і більш ніж 80% у 2006. Перші п'ять банків у 2005 році мали більш ніж 60% частки ринку. Крім того, важливим є те, що п'ятий банк (банк на п'ятому місці) має частку ринку, меншу за 5%. Це означає, що інші 29 банків у Румунії мають меншу частку, ніж перший банк, і таку саму частку, як другий важливий гравець.

Таблиця 3. Ринкова частка для румунських банків з більш ніж 1% загальної вартості активів (%)

Назва банку	Грудень 2005 року	Грудень 2006 року
BCR	25,7	26,2
BRD-GSG	15,0	16,3
Raiffeisen Bank	8,7	8,3
Unicredit Tiriac Bank	Немає даних*	5,1
Transilvania Bank	3,9	4,7
Bancpost	4,5	4,5
Alpha Bank	3,8	4,3
ING Bank	5,3	4,2
Romanian Savings Bank	4,4	4,1
ABN Amro Bank	3,7	3,1

Примітка: * – злиття ще не завершилось (HVB з Tiriac Bank та HVB з Unicredit Bank).

Джерело: комерційні банки, Національний банк Румунії.

Як видно з попередньої таблиці, у 2005 році ринкова частка перших десяти банків складала близько 75% і більш ніж 80% у 2006. Перші п'ять банків у 2005 році мали більш ніж 60% частки ринку. Крім того, важливим є те, що п'ятий банк (банк на п'ятому місці) має частку ринку, меншу за 5%. Це означає, що інші 29 банків у Румунії мають меншу частку, ніж перший банк, і таку саму частку, як другий важливий гравець.

Таблиця 4. Найбільші п'ять банків Румунії, питома вага (%)

Показник	Грудень 2005 року	Грудень 2006 року
Активи	58,7	60,3
Позики	61,1	63,5
Депозити	57,0	58,3
Власний капітал	55,2	53,3

Джерело: Національний банк Румунії.

У літературі виділяють два підходи до оцінки конкуренції: гіпотеза “структура-поведінка-результат” (SCP) та гіпотеза “ефективна структура” (ESH). Перший підхід, SCP, припускає, що концентрація у банківському секторі генерує ринкову силу (позицію на ринку), даючи банкам змогу отримати більші прибутки за допомогою залучення депозитів з низькими відсотками та пропозиції кредитів з високими процентними ставками¹. Тому необхідно, щоб державні органи випустили антитрастові інструкції та посилили нагляд за процесами злиттів і поглинань у банківському секторі. Другий підхід, ESH, наводить на думку про те, що позитивний зв'язок між прибутковістю та концентрацією ринку є наслідком не позиції на ринку, а результатом вищої ефек-

тивності фірм з більшою часткою². Надзвичайно висока продуктивність лідерів ринку обумовлює ринкову структуру, що вказує на те, що вища ефективність породжує вищу концентрацію та продуктивність.

У випадку Румунії приватизація найбільшого банку, BCR, банком Erste Bank, яка завершилась торік, суттєво вплине на функціонування ринку, особливо з точки зору конкуренції. Зміни у структурі управління банку викликають підвищення якості продуктів та послуг, більш конкурентні ціни та більш чітку політику. Наприклад, на початку січня 2006 року керівництво BCR вирішило призначити клієнтам (фізичним особам) еквівалент 15 євро за місяць за кожний неактивний поточний рахунок (відсутність операцій за останні три місяці), незалежно від суми на кредитному балансі. Через три місяці потому мало місце публічне оголошення про те, що банк міг би відмовитись від цього рішення (можливо, це пов'язано з оголошенням головного акціонера – Erste Bank). Вже після першого року реструктуризації можна помітити деякі покращення в BCR: він має бажання боротись, щоб зберегти свою частку ринку та отримати нових клієнтів.

Якщо взяти до уваги ці дані, Erste Bank має дві альтернативи: спробувати дуже швидко повернути свої інвестиції (найвища ціна, заплачена в ЦСЄ під час приватизації, більш ніж 3.5 млрд. євро за взяття контролю у свої руки на кінець 2005 року), що врешті-решт матиме своїм наслідком вищі ціни на товари та послуги та вплине на розвиток усієї банківської системи, або спробувати покращити свої позиції на ринку та сприяти конкурентним цінам. У зв'язку з боротьбою за головну частку ринку та стрімкими змінами в найбільших 5 та найбільших 10 банківських установах світу, Erste Bank буде змушений також пережити певні трансформації, щоб зберегти свої позиції. Це позитивно вплине на розвиток ринку в цілому.

Європейська валютна інтеграція є дуже вигідною для банківської системи Румунії, якщо взяти до уваги велику кількість нових вступів. Головні переваги входу іноземних організацій наступні: підвищення конкуренції у банківському секторі, що веде до вищого рівня якості; більш різноманітні послуги за нижчими цінами. До того ж, підвищення рентабельності банківських послуг приведе до більш ефективного розміщення ресурсів та управління ризиками, що матиме своїм наслідком більш ефективну та конкурентоспроможну економічну систему. Левайн (1996) зазначає, що іноземні бан-

¹ Бейн (1951). Відношення порми прибутку до концентрації промисловості. *Quarterly Journal of Economics*, №65, ст. 293-324.

² Демпсн Х. (1973). Інформація та ефективність: інша точка зору. *Journal of Law and Economics*, No. 10, ст. 1-22.

ки можуть покращити якість та доступність фінансових послуг на вітчизняному фінансовому ринку завдяки загостренню банківської конкуренції та впровадженню сучасних технологій і навичок ведення банківських операцій.

Використовуючи дані з національних банківських ринків 80 країн, Клаассенс, Деміргук-Кунт та Хуї-зінга¹ виявили, що іноземні банки проводять операції не так, як вітчизняні банківські організації. Більша частка іноземного володіння у банках, насправді, знижує імовірність та загальні витрати вітчизняних установ. Ці результати свідчать про те, що вхід іноземного банку покращує функціонування вітчизняних банківських ринків з позитивними наслідками для клієнтів. Послаблення обмежень на вхід іноземних банків (випадок румунського ринку після Європейської валютної інтеграції) може, аналогічно, знизити прибутки вітчизняних банків, але матиме загальний позитивний вплив на розвиток вітчизняної економіки. Крім того, результати досліджень показали, що кількість учасників має більше значення, ніж їхня частка ринку. Це вказує на те, що іноземні банки впливають на конкуренцію локальних банків при вступі, а не після отримання ними значної частки ринку.

Через пару років "банківський ландшафт" Румунії був урізноманітнений розвитком небанківських фінансових інститутів. Установи, що спеціалізуються на наданні споживчих кредитів, та деякі із зареєстрованих як організації з проведення "багатоцільового кредитування" (multiple credit activities), що представляє головну частину небанківських фінансових установ, з'явилися з метою уникнення виконання нормативів Національного банку Румунії, націлених на стримування кредитної експансії. Їх успіх, з огляду на значну кількість клієнтів-фізичних осіб, можна пояснити високим рівнем гнучкості та швидкості у процесі кредитування, незважаючи на процентні ставки, які є вищими порівняно з процентними ставками банків.

Таблиця 5. Кількість небанківських фінансових установ у 2007 році в Румунії

Тип компанії	Кількість
Споживче кредитування	4
Іпотечне кредитування	2
Мікрокредитування	8
Фінансовий лізинг	84
Багатоцільове кредитування	82

Джерело: Національний банк Румунії.

¹ Клаассенс С., Деміргук-Кунт А., Хуїзінга Х. (1998). Як вкодження іноземних банків впливає на вітчизняний банківський ринок? *World Bank Policy Research Working Papers*. №1918. www.worldbank.org/html/dec/Publications/Workpapers/WPS1900series/wps1918/wps1918.pdf. [Accessed 20.07.2007]

Приймаючи конкуренцію, банки почали пропонувати все нижчі й нижчі процентні ставки, проте намагались не зменшувати власні прибутки, що є результатом процесу кредитування. Таким чином, іпотечні кредити з фіксованими процентними ставками на декілька місяців слідують за змінними процентними ставками (процентні ставки сьогодні на 2-4% вище). Подібним чином, банки пропонують кредити в так званій "екзотичній" валюті на кшталт японської ієни чи швейцарського франку, щоб боротись за зниження виплат (комісійних нарахувань) та реальної вартості кредиту і, як наслідок, за власні прибутки.

2. Конвергенція конкуренції та процентної ставки у контексті Європейської валютної інтеграції

У дослідженні, проведеному Роландом Бергером (Румунія), зроблено акцент на тому, що, порівняно з ВВП на душу населення, вартість основних фінансових послуг у Румунії є однією з найвищих у світі.

Таблиця 6. Вартість основних банківських послуг порівняно з ВВП на душу населення в обраних країнах (%), 2005

Країна	Вартість ВВП на душу населення
Чеська Республіка	1,00
Франція	0,37
Польща	2,10
Румунія	3,00
Словаччина	0,99
Великобританія	0,25
США	0,30

Джерело: Роланд Бергер (листопад 2005), ст. 44.

Цей розрив можна пояснити наступним чином:

- ◆ зменшена база порівняння (менший ВВП на душу населення);
- ◆ зменшена кількість користувачів банківських послуг порівняно з інвестиціями, здійсненими на подібному рівні в інших країнах; банки не досягли успіху в отриманні критичної маси клієнтів для ефективної роботи: більша частина населення лише іноді (або взагалі ніколи) використовує більшість банківських послуг;
- ◆ вищі витрати, обумовлені бюрократією та/або нормативами Національного банку Румунії.

У цьому контексті більшість банків виконують функції універсальних банківських установ, намагаючись залучити більше клієнтів та отримати більшу частку ринку.

У Єврозоні з перших тижнів 1999 року, у контексті прийняття євро, відмінності між відсотко-

вими ставками по одноденних вкладах з країн Єврозони зменшувались на рівні 2% (після чого арбітраж уже не є вигідним, при нормальній різниці між цінами продавця й покупця); вищі процентні ставки в країнах на зразок Іспанії, Італії, Португалії та Ірландії швидко досягли найнижчих рівнів; попередньо це було в Німеччині – факт, що наголошує на помірній конвергенції відсоткових ставок по одноденних вкладах.

Звичайно, це говорить про появу валютного ринку на європейському рівні, але, що стосується

Румунії, є надія, що це сприятиме конвергенції процентної ставки, принаймні після того, як лею відмовлено, а в якості національної валюти прийнято євро. Таким чином, деякі фінансові аналітики вважають, що процентні ставки будуть на 1.5-2% вищі, ніж процентні ставки в країнах-членах ЄС до кінця 2012-2014 рр. (період, коли Румунія прийме євро як національну валюту) коли процентні ставки досягнуть рівня процентних ставок Єврозони.

Рис. 3. Еволюція початкової процентної ставки Національного банку Румунії та процентної ставки при рефінансуванні Європейського центрального банку протягом 2000-2007 рр.

Згідно з результатами оцінювань, проведених Національним банком Румунії, вхід до Європейського механізму валютних курсів II (ERM II) очікується в 2012, а прийняття євро – у 2014 році. Перед вступом до Єврозони Румунія повинна задовольняти критерії номінальної та реальної конвергенції. НБР має стабілізувати дезінфляцію (зниження рівня інфляції), розвивати внутрішній ринок довгострокового капіталу, гарантувати конвергенцію процентної ставки та зберігати стабільний валютний курс.

Таблиця 7. Показники реальної та номінальної конвергенції для Румунії в 2006-2007 рр.

Показники номінальної конвергенції	Критерії Маастрихта	Румунія	
		2006	2007***
Темпи інфляції (%), середньорічний показник	<1.5 (період окупності капіталу) вище за трьох найефективніших країн-учасниць 2.8%**	6.66	4.0
Довгострокові процентні ставки (%), щорічно	<2 (період окупності капіталу) вище за трьох найефективніших країн-учасниць 6.2%**	7.49 ¹	-
Валютний курс (по відношенню до євро) (максимальна процентна зміна по відношенню до дворічного середнього показника*)	+/-15%	+10.0/-6.1	-

Дефіцит національного уряду (% ВВП)	Нижче 3%	-1.9 ²	-3.2 ³
Урядова заборгованість (% ВВП)	Нижче 60%	12.4 ²	12.6
Показники реальної конвергенції (ВВП на душу населення), 2006	ЄС-15	Румунія	-
Євро	27600	4498	-
% у ЄС-15	16.3	-	-
СКС**	26500	8800	-
% у ЄС-15	33.2	-	-

Примітки: 1) У серпні 2005 року. 2) За методологією ESA95. 3) -2.8 за методом МВФ. * – за період з 2005 по 2006 рік, оскільки критерій оцінюється на дворічній основі. ** – згідно з Доповіддю ЄЦБ про конвергенцію (грудень 2006 року). *** – стандарти купівельної спроможності.

Джерело: Ісареску (Румунія) – Treceera la euro. Південно-східний європейський фінансовий форум, Бухарест, 17 травня 2007 року. <www.bnr.ro>.

Як показують результати попередньої таблиці, критерії номінальної конвергенції задовольняються частково; найбільш складним питанням є валютне. Проте ще більшою проблемою є правильний розрахунок часу для гарантування не тільки номінальної, але й реальної конвергенції. Наприклад, стосовно Португалії та Греції, індикатор ВВП на душу населення (стандарти купі-

вельної спроможності) у 1996 році становив 68,3%, а, відповідно, в країнах ЄС-15 цей показник складав 65,9%, у 1999 – 70,19% та 65,27% відповідно, а в 2005 – 69,95% та 73,15%. Таким чином, це вказує на те, що напередодні Європейської валютної інтеграції цей самий показник для Румунії складав близько половини індикаторів Португалії та Греції.

3. Прямуючи до європейської інтегрованої банківської системи

Ключові показники, використані для оцінки ринкової інтеграції, наступні: конвергенція процентної ставки, міжнародна діяльність та ефективність.

Найважливішим фактором для визначення фінансової інтеграції є конвергенція процентних ставок або, як визначено в економічній теорії, "закон однієї ціни". Як можна спостерігати в країнах Єврозони, процентний диференціал все ще існує, однак з часом розрив звужується.

Як головні фактори впливу, що пояснюють різницю у процентних ставках в країнах ЄС, можна розглянути наступні: витрати на робочу силу, податки та вплив монетарної політики (наприклад, зараз мінімальний обов'язковий рівень резервів становить 40%, порівняно з 2% у Єврозоні). Виконання принципів єдиної валютної політики автоматично знизить деякі витрати для румунських банків та зробить внесок у зниження процентного диференціалу.

Не можна ігнорувати ще один важливий фактор – пропозицію та попит на гроші, особливо на роздрібному ринку. Питома вага кредитів у ВВП в Румунії є дуже низькою порівняно з середніми показниками країн ЄС. Проте темпи росту вражаючі. Процентні ставки і досі вищі за нормальні, але період збільшення надання кредитів (пару років тому іпотечні кредити надавались на 10 років, а зараз цей строк може складати 30 та навіть 35 років), збільшення купівельної спроможності населення, постійна ревальвація національної валюти (RON – нові румунські леї) по відношенню до євро та американського долара привернули увагу до зобов'язань, особливо в іноземній валюті. Це, разом з нижчим рівнем конкуренції та винагородою за ринковий ризик, веде до вищих процентних ставок.

Обсяг іноземного (міжнародного) кредитування залишається незначним на всьому ринку ЄС, навіть між більш розвинутими (повністю сформованими) ринками, отже, найближчим часом громадяни Румунії навряд чи матимуть реальну альтернативу.

Як можна побачити з цього короткого огляду, банківська система Румунії все ще недостатньо

розвинута порівняно з банківськими системами інших країн ЦСЄ або Єврозони. Проте її розвиток виглядає доволі стабільним та добре спланованим, а в наступні роки очікується розгортання активного ритму. Вищий попит на кредити дозволить кредитним організаціям мати дуже високі прибутки порівняно з кредитними установами розвинутих країн. Ця перспектива вже привабила 77 кредитних організацій з ЄС лише за цей рік.

Таблиця 8. Порівняльні показники – кількість банків у системі та частка ринку іноземних установ (%) у 2004 та 2005 роках в країнах ЦСЄ

Країна	Кількість банків, 2004	Частка ринку іноземних банків, 2004	Кількість банків, 2005	Частка ринку іноземних банків, 2005
Болгарія	35	81	34	76
Чеська Республіка	36	93	36	85
Хорватія	44	91	34	91
Польща	61	67	61	70
Румунія	39	58	39	88
Словаччина	22	89	23	98
Словенія	21	35	22	19
Угорщина	39	77	34	84
Загалом в країнах ЦСЄ	297	75*	-	-
Єврозона	2287	24*	-	-

Примітка: * – незважене середнє.

Джерело: Piața financiară, вересень 2004, ст. 36; Юнікредит Груп – ВА-СА – Банківська справа в країнах ЦСЄ та роль міжнародних гравців, липень 2006 року.

В наступні роки ми оцінюємо зростаючу вагу іноземного капіталу з країн ЄС, включаючи кредитні установи країн нової Європи. Пару років тому банк OTP (Угорщина) купив Robank та мав намір брати участь у приватизації найбільшого румунського банку – BCR.

Приєднання Румунії до ЄС, лібералізація румунського банківського ринку та впровадження єдиної ліцензії дають змогу іноземним банкам більш легко розгорнути свою діяльність на території країни та пропонувати банківські послуги, що сприяє розвитку здорової конкуренції.

Як загальна альтернатива, методами проникнення на румунський банківський ринок можуть бути: відкриття філій, поглинання румунських діючих банків чи їх злиття та навіть пропонування фінансових послуг без фізичної присутності на ринку; однак важко правильно оцінити, як без прямої присутності та абсолютної причетності (наприклад, великі інвестиції) іноземний банк може отримати значну частку ринку.

Висновки

Банківська система Румунії постійно розвивається на стабільній основі, чому допомагає дуже сприятливе середовище динамічної економіки з вражаючими показниками та моделлю Європейської валютної інтеграції. Проте високі темпи розвитку частково обумовлені дуже низькою відправною точкою.

Перспективи приєднання до Єврозони представляють нові випробування не лише для кредитних

установ, але й для Національного банку Румунії. Беручи до уваги число учасників, які постійно збільшується (кредитні установи та небанківські фінансові установи), можна зробити висновок, що конкуренція продовжуватиме зростати і Румунія зможе мати вигоду від фінансової інтеграції, особливо в плані цінової (процентні ставки) конвергенції, без загрози серйозних банкрутств чи фінансових криз.

Список використаних джерел

1. BAIN, J.S. (1951) Relation of profit rate to industry concentration. *Quarterly Journal of Economics*, No. 65, 293-324.
2. BECK, T., DEMIRGÜÇ-KUNT, A., MAKSIMOVIC, V. (2003) *Bank competition, financing obstacles and access to credit*. Access from: <www.worldbank.org/research/interest/confs/042003/competition2_beck.pdf>
3. CASU, B., GIRARDONE, C. (2005) Bank Competition, Concentration and Efficiency. In *The Single European Market*. University of Essex Discussion Papers no 2/2005. Access from: <<http://www.essex.ac.uk/AFM/finance-discussion-papers/DP05-02.pdf>>
4. CLAESSENS, S., DEMIRGÜÇ-KUNT, A. AND HUIZINGA, H. (1998) How Does Foreign Entry Affect the Domestic Banking Market? *World Bank Policy Research Working Papers*, No 1918. Access from: <www.worldbank.org/html/dec/Publications/Workpapers/WPS1900series/wps1918/wps1918.pdf>
5. DEMSETZ, H. (1973) Information and efficiency: Another viewpoint. *Journal of Law and Economics*, No. 10, 1-22.
6. HERRMANN, S., JOCHEM, A. (2003) The international integration of money markets in the Central and East European accession countries: deviations from covered interest parity, capital controls and inefficiencies in the financial sector. *Discussion paper*, No. 07. Economic Research Centre of the Deutsche Bundesbank. Frankfurt am Main: Deutsche Bundesbank. ISBN 3-935821-56-5.
7. INGO, W., GRAY, H.P. (1983) Protectionism and International Banking, Sectorial Efficiency, Competitive Structure and National Policy. *Journal of Banking and Finance*, No. 7, 597-609.
8. ISARESCU, M. (2007) Romania – Treccera la euro. The South-East European Financial Forum. Bucharest, 17th May. Access from: <www.bnr.ro>
9. KIEHLBORN, T., MIETZNER M. (2005). *EU financial integration: Is there a "core Europe"? Evidence from a cluster-based approach*. Access from: <<http://www.ideas.repec.org/p/fra/franaf/130.html>>
10. LEVINE, R. (1996). Foreign banks, financial development, and economic growth. In BARFIELD, C.E. (ed.) *International Financial Markets*. Washington, D.C. AEI Press.
11. MACHAUER, A., WEBER, M. (2000) Number of bank relationships: an indicator of competition, borrower quality, or just size? *Center for Financial Studies Working Papers*, No. 6.
12. RAJAN, R.G. (1992) Insiders and outsiders: The choice between informed and arm's-length debt. *Journal of Finance*, No. 47, 1367-1400.
13. YIN W., HUANG M. (2006) *Banking Integration in EU: Lessons for the Opening and Reform of the Chinese Banking System*. Access from: <www.ccsfd.org.cn/paper/conferences/2006-5-12/YingWci/>
14. SCHNITZER, M. (1999) *Bank competition and enterprise restructuring in transition economies*. Ausschuss Industrieökonomik Papers. Access from: <www.vwl.uni-mannheim.de/stahl/io_ausschuss/paper/99_schnitzer.pdf>
15. STOICĂ, O., CĂPRARU, B. (2005) Challenges in the Romanian banking industry in the framework of the European integration. In The proceedings of the international conference *The impact of European integration on the national economy*. Cluj-Napoca: Risoprint Publishing House, 467-474. ISBN 973-751-097-6.
16. STOICĂ, O., CĂPRARU, B., FILIPESCU, D. (2005) Efecte ale integrării europene asupra sistemului bancar românesc. Iași: „Al. I. Cuza” University Publishing House. ISBN 973-703-059-1.
17. ***: *Annual reports*, National Bank of Romania, 1998-2006.
18. ***: *Monthly Bulletin*, National Bank of Romania, 1998-2007.
19. *** *Banking in South-Eastern Europe: On the move*. September 2005. Access from: <www.ba-ca.com>
20. *** *Banking in CEE*. April 2004. Access from: www.ba-ca.com

Отримано 23.01.2008

Переклад з англ. Середи Н.